

MOVILELE TUMULI

TUMULAR MOUNDS

Radu MOȚOC

Abstract: *This article inserts the history of treasures or the multitude of tumul, mounds of antiquity and prehistory, legacies of the Scythians, Geth, Greeks, mounds scattered everywhere: tumul from Constanța, around Mangalia. In Bessarabia there are tumul in the Balti area; Saharna Nuoa, Tiglau; on a high plateau on the right bank of the Dniester River; near Iezarenii Vechi, Sangerei district. The author highlights their presence and location, the forms, the territorial arrangement that is still preserved, the opinions of the specialists.*
Keywords: *tumulus, mounds, building materials, tumular necropolis, burial habits*

Un **tumul** este o movilă de pământ sau de piatră, de formă conică sau piramidală, ridicată deasupra unui mormânt în scop de protecție.

Tumulii sunt caracteristici pentru multe culturi antice din toată lumea, ei fiind ridicați începând din neolitic, nu numai în scop funerar, ci și ca observator astronomic sau semn geodezic. Materialele de construcție sunt diverse precum:

- piatră brută, dispusă sub formă de bolți
- piatră fățuită sub forma unei construcții tronconice
- argilă, amestecată uneori cu piatră, cu aspect de movilă

Un grup de tumuli și monumente înrudite, cum ar fi șanțuri circulare, poartă denumirea de **necropolă tumulară**. Aceste necropole au fost clasificate în trei categorii:

- necropolă tumulară liniară, dispuși în linie dreaptă
- necropolă tumulară nucleală, în care un grup de tumuli sunt așezați foarte strâns în centrul necropolei, într-o formă neregulată
- necropolă tumulară dispersată, în care tumulii sunt împrăștiați pe o zonă relativ limitată¹.

Teoria acestor tumuli ca patrie a vorbitorilor de limbi indo-europene, din stepele nord-pontice și de la Marea Caspică, pleacă de la premisa că în această zonă erau vorbite câteva dialecte ale acestor limbi.

Cultura acestor tumuli s-a răspândit treptat în tot spațiul stepelor nord-pontice și de la Caspică.

Acestei culturi îi sunt atribuite domesticirea calului și, mai târziu, utilizarea carului primitiv. Prima descoperire arheologică a domesticirii calului provine din Srednâi Stog, din nordul Mării de Azov, Ucraina, din mileniul al V-lea î.Hr. Cel mai vechi car (cca. 2000 de ani î. Hr.) a fost descoperit în apropierea lacului Krivoi.

Se știe că celții, făuritori ai civilizației La Tène, au dominat această zonă a Daciei timp de mai bine de două secole (IV-II î.Hr.). Ritualul de înmormântare a războinicului cu carul său de luptă era un simbol al prestigiului, ritual rezervat doar căpeteniilor celtice. Astfel de morminte de înhumație cu car au fost descoperite în satul Toarcla

¹ Wikipedia, *Tumul*

(jud. Braşov) şi în satul Vurpăr (jud. Sibiu). Există mai multe astfel de descoperiri pe teritoriul vechii Dacii: Cristuru Secuiesc (jud. Harghita), Curtuiuşeni (jud. Bihor), Dezmir (jud. Cluj) şi Pişcolţ (jud. Satu-Mare).

Aceste obiceiuri de înhumaţie cu car dispar în jurul anului 130 î.Hr., care semnifică o încetare bruscă a dominaţiei celtice în podişul transilvan.

Dar există şi ipoteza creşterii puterii dacilor după primul pătrar al secolului al II-lea î. Hr.

Fig. 1 Movilă tumuli

Tumulii de la Apold ar putea adăposti rămăşiţele pământeşti ale unor războinici celţi căzuţi în luptele cu triburile dacice în timpul invaziei podişului transilvan, sau la momentul retragerii spre vest.

Un ansamblu tumular neexplorat încă este cel de la Şona, în apropiere de municipiul Făgăraş (jud. Braşov)².

Printre comorile Dobrogei se numără şi mulţimea de tumuli, gorgane ale antichităţii şi preistoriei, moşteniri ale sciţilor, geţilor, grecilor, movile presărate peste tot pe câmpiile ei. În Bulgaria, aceşti tumuli au fost demult cercetaţi, piese din interiorul lor sunt expuse şi la Luvru, iar mulţi dintre ei pot fi vizitaţi fiind incluşi în circuitul turistic.

În România nici măcar nu se ştie ce conţin cu adevărat aceşti tumuli.

În iulie 1929, Oreste Tafrales (1876-1937), istoric român şi profesor la Catedra de Arheologie şi Antichităţi a Universităţii din Iaşi, efectuează noi cercetări cu privire la tumulii din judeţul Constanţa. În regiunea Techirghiol, tumulii sunt mai rari, dar pe moşia d-lui Chiriac Niţescu şi pe locul vecin, proprietatea comunei, se ridică în mijlocul câmpiei cinci tumuli, dintre care doi prezentau urme de violare. Ei au o înălţime de 4-5 metri şi un diametru de 37-50 metri. Alţi doi tumuli mult mai scunzi, având aceeaşi orientare sud-nord, sunt la marginea satului Techirghiol, în cimitirul musulman, care este presărat cu bucăţi de pietre provenind din clădirile învecinate ale localităţilor

² Nicolae Sabin Dordea, *Tumulii de la Apold - o posibilă necropolă celtică*

grecești sau romane.

Absența uneltelor sau a urmelor de oseminte poate fi considerată ca o destinație defensivă a acestor tumuli, în fața unor atacuri venind dinspre mare. Sistemul de fortificație alcătuit din tumuli nu apare nicăieri mai evident ca în fața fostului sat Urluchioi, situat la sud de Techirghiol³.

Fig. 2 Movilă tumuli

În jurul Mangaliei se află foarte multe movile-tumuli. În preajma anului 1916, au fost efectuate primele preocupări de a săpa aici pentru a vedea ce este ascuns. O movilă de 5 metri înălțime pe o lungime de 100 de metri s-a dovedit foarte bogată în statuete de tip Tanagra, sparte sau întregi. Copii Mangaliei se jucau cu aceste păpușele de lut ars. În acea perioadă, aceste figurine nu au intrat în atenția arheologilor. Multe dintre ele au ajuns în colecțiile celor ce veneau vara ca turiști la Mangalia. În anul 1959, au fost efectuate săpături de salvare a acestor movile circulare, delimitate cu piatră, unde s-a descoperit o groapă de piatră a unui mormânt de înhumare, vase grecești depuse spre a fi alături de cel înmormântat.

Pietrele din groapă erau finisate spre interior și neprelucrate la exterior. Această cutie de piatră a fost închisă peste defunct și peste obiectele ce îl însoțeau, cu trei dale de calcar. Pe acest capac al mormântului au fost găsite coji de ouă, o coroniță fragmentată din frunze de bronz, bobițe de ceramică, prinse pe un cadru de os, toate aurite. În mormânt s-a găsit un schelet bărbătesc, însoțit de un papirus scris cu caractere grecești. Pe craniu avea o coroniță de frunze la fel cu cele de pe capac. Mormântul din această movilă a fost datat cu a doua jumătate a secolului al IV-lea î.Hr.⁴

În Basarabia sunt tumuli în zona Bălți, la 0.5 km nord de satul Saharna Nouă, în punctul numit de localnici Țiglău. Pe un podiș înalt din dreapta râului Nistru, au fost cercetați 18 tumuli din prima epocă a fierului. Mantalele tumulilor sunt din pietre și pământ, au înălțimea de 0.3 m și un diametru de 6 m.

³ Aurel Băjenaru, *Tumulii și Cetatea sciților de la Techirghiol - Urluchioi*

⁴ Elena Sandală-Pădureanu, *Tumuli sau movile în jurul Mangaliei*

Fig. 3 Movilă tumuli din Basarabia

În preajma lezărenilor Vechi, raionul Sângerei, sunt 4 tumuli-morminte ale nomazilor, protejate acum de stat.

O analiză interesantă despre aceste movile-tumuli este făcută de un pasionat de această activitate, dr. ec. Anghel Mihai Petre. Articolul este intitulat **Movilele Tumuli, adevărate păstrătoare ale civilizației înaintașilor noștri**, din care am selectat anumite pasaje:

„Cercetările arheologice s-au concretizat prin numeroase investigații cu privire la aceste movile-tumuli. Totuși încă sunt numeroase probleme enigmatice în mesajul pe care ni-l transmit nouă aceste movile-tumuli și a căror descifrare implică noi eforturi și preocupări minuțioase în timp.

În literatura de istorie arheologică lipsesc lucrări de sinteză consacrate problematicii movilelor tumuli, care ar evidenția prezența și localizarea acestora, formele, dispunerea în plan teritorial ce se mai păstrează, opiniile specialiștilor.

Cum o lucrare în acest domeniu se impune, ne-am luat și noi sarcina să întreprindem unele investigații, cât de cât necesare. Până acum au răspuns solicitărilor noastre, cu amabilitate, numeroase cadre didactice, autorități comunale din peste 1.100 de localități (1985-1989). Informațiile culese, vizitele de studiu întreprinse, datele existente în literatura de specialitate arheologică, atestă prezența movilelor-tumuli în peste 450 de localități de pe întreg cuprinsul țării noastre. În baza acestor informații și date, am reușit să întocmim și un repertoriu arheologic, inventar descoperit în movile-tumuli din 150 de localități.

Credința în diferite divinități este reliefată prin figurinele antropomorfe și zoomorfe, mai ales feminine, cu anumite reprezentări descoperite în subsolul unor movile tumuli din mai multe localități.

În acest fel movilele tumuli evidențiază o anumită perioadă istorică cu o civilizație caracteristică și totodată originală, cu o seamă de particularități tipice proprii. Aceste particularități ne dau o imagine mai completă a vieții materiale și spirituale a strămoșilor noștri” .

Lista completă de tumuli din România este administrată de Ministerul Culturii, în cadrul Repertoriului Arheologic Național. La data de 12.02.2018, erau înregistrate peste 1 955 de poziții, cu unul sau mai mulți tumuli.